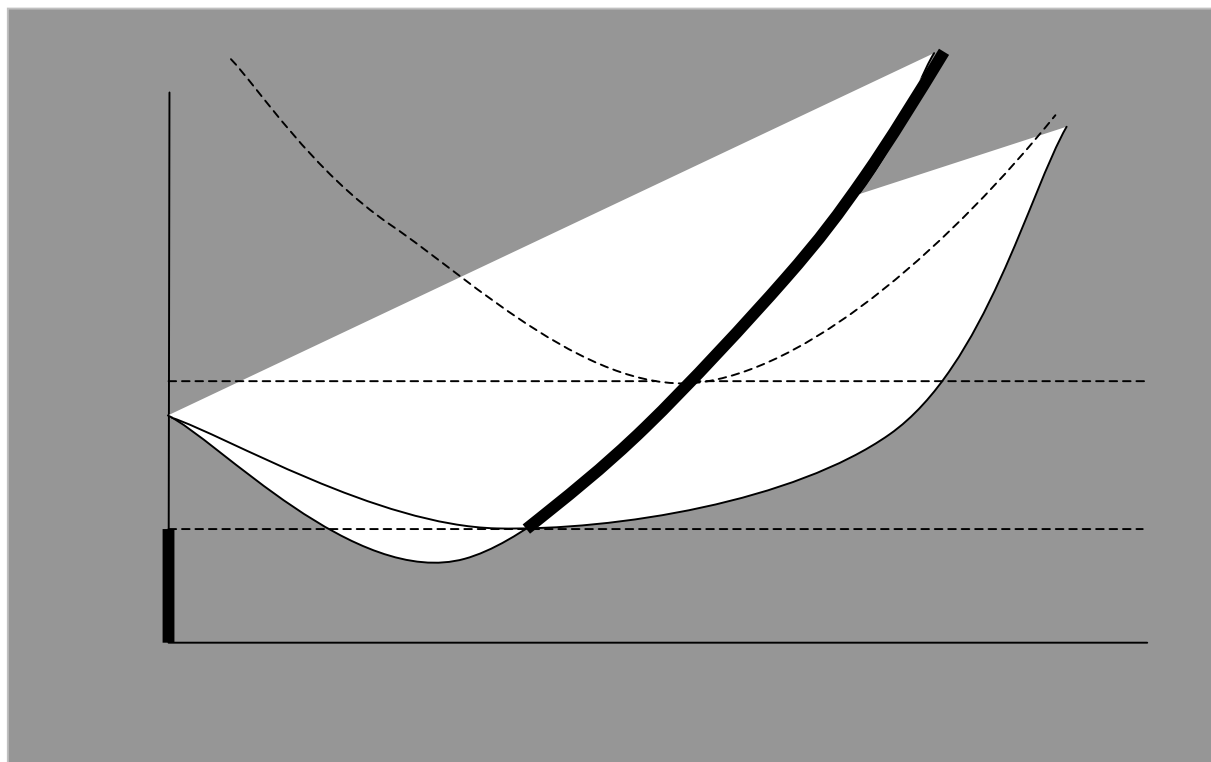
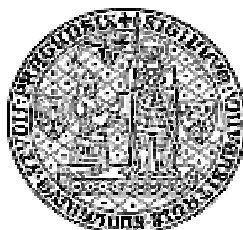

Working paper *UK FSV - IES*

No. 54

Karel Půlpán: Měnové plánování v reálném socialismu

2004

This paper considers the evolution of the approach to the money and the banking system in socialist Czechoslovakia (from the stalinist conception to the illusions of market socialism in the 60th and the restrictive monetary policy after the Soviet occupation till the end of 80th). There was an original notion of „the monetary criteria“ by economist František Vencovský applied by the central bank and the planning authority. But this monetary policy consisted in very good knowledge of western monetary theory.

Keywords

monetary policy of the socialist state, monetary criteria, central bank under socialism, credit policy of the central bank, restrictive economic policy

Z bohaté problematiky vývoje českého monetárního myšlení v „pozdním socialismu sovětského typu“ se jako zajímavé se jeví tři okruhy problémů, jejichž zpracování se dlouhodobě v rámci výzkumné činnosti zabývám. Jednak jsou to bohaté a dlouholeté diskuse o směnitelnosti naší měny, táhnoucí se od poloviny 60. let. Obávám se však, že by vcelku jednotvárný popis postupného pochopení této kategorie naší ekonomickou obcí nemohl jakkoli zaujmout v ústní prezentaci. Druhým problémem je uchopení průřezové, velmi kontroverzní osobnosti Václava Klause jako dobově respektovaného vůdce nesocialisticky myslících ekonomů, pohybujících se v oficiální i tzv. „šedé“ zóně. Zde by však diskuse zřejmě směřovala k problémům transformace, což přesahuje můj současný zájem o kořeny reformního myšlení. Zájemce odkazuji na knižní výstup, který připravuji k jiné příležitosti. V tomto příspěvku se soustředím jen na problém měnového plánování, zejména měnových kritérií, jejichž duchovním otcem je František Vencovský a spolutvůrcem celá řada teoretiků i praktiků ze státní banky a federálního ministerstva financí „normalizačního“ Československa.

A) Původní centralistický model

V původním centralistickém (administrativně - příkazovacím) modelu řízení, který se v ČSSR i ve většině ostatních socialistických zemích aplikoval, se vycházelo v podstatě z představy, že zestátněním výrobních prostředků se jakékoli dříve existující rozpory mezi mikroekonomickým zájmem podniku a makroekonomickým zájmem státu odstraňují. Po právní stránce nastoupil na místo četných soukromých vlastníků jediný vlastník - stát, a toto pojetí se mechanicky přeneslo i do ekonomické oblasti. Podniky se považovaly fakticky pouze za jakási nákladová střediska jediného státního podniku, takže ani nezbýval prostor pro tržní (dobově - zbožněpeněžní) vztahy. Když se takto oslabil pojem podniku, ztratily svůj reálný obsah a zmizely i takové "kapitalistické" kategorie, jako jsou rentabilita podniku, zisk, platební schopnost apod.

Při takovém pojetí vztahů v národním hospodářství pochopitelně nezbýval prostor pro ekonomickou úlohu peněz či úvěru. Ty se považovaly výlučně za odraz hmotných procesů. Peníze plnily především kontrolně-evidenční funkci. Do takto definovaného ekonomického systému byla začleněna banka jako orgán vydávající peníze formou úvěru. Pokud podnik vyráběl podle příkazů centra, tak i banka na základě příkazů stejného centra emitovala peníze potřebné na zabezpečení výrobního procesu. Jinak vyjádřeno - nebylo nutné, ba ani možné, aby banka působila jako samostatný ekonomický orgán, a proto ani nebylo místo pro samostatnou měnovou politiku banky.

Uvedené pojetí se v plném rozsahu odrazilo jak ve finanční teorii, tak v praktické činnosti banky. V teorii se zdůrazňovala závislost peněžních procesů na hmotných procesech, často se hovořilo o peněžních tocích jako odrazu, zrcadlení apod. hmotných procesů. Slovně se sice někdy hovořilo o tzv. aktivní úloze úvěru, finančního plánování apod.; v dané soustavě řízení národního hospodářství tyto teze však musely zůstat bezobsažnými frázemi.

To se velmi názorně ukázalo i v těch případech, kdy centrum třeba mělo zájem na aktivní měnové politice banky, avšak reálné ekonomické skutečnosti byly silnější, a tuto politiku paralyzovaly. Týká se to např. situací, kdy hmotné procesy v ekonomice probíhaly proti vůli centra a odchylovaly se od plánovaných proporcí, např. v případě vázání nadměrných prostředků v nedokončené výrobě, růstu nadměrných zásob apod. V takových případech centrum požadovalo od banky, aby svou úvěrovou politikou pomohla odstranit vzniklé nedostatky a obnovit proporce původně stanovené v plánu.

Ukázalo se však, že to je nad její síly a že snažení banky mělo slabé výsledky. Socialistické hospodářství ani nemělo možnost nahromaděné zásoby nefinancovat, pokud již jednou vznikly a pokud se současně v době jejich vzniku automaticky do oběhu "pustily" peníze ve formě úvěru. V praxi se to projevovalo tak, že když banka odmítala některé zásoby úvěrovat, vznikl automaticky úvěr s promeškanou lhůtou splatnosti (nebyl to sice plánovaný úvěr, ale prostředky vázal stejně jako "řádný" úvěr) a jediné, čeho banka mohla vytrvalým tlakem dosáhnout, byla úhrada ztráty z fondů nadřízeného orgánu, resp. státního rozpočtu. Podnik to tedy nezaplatil, protože v logice stalinského modelu ani vlastně neměl z čeho.

Nedostatečné respektování rozdílů mezi makroekonomickým a mikroekonomickým aspektem se velmi citelně projevovalo i v práci banky, k čemuž do značné míry přispěla i nevyjasněnost v koncepci organizace bankovníctví. Ve všech socialistických zemích se v tomto období zvolil přesně v intencích V.I. Lenina typ banky, ve které se sloučily jak funkce centrální banky, tak i banky komerční. Tato jednotná státní banka se posuzovala nejen organizačně, ale i funkčně jako jednotlý celek. Paradoxní přitom bylo, že - při celkovém nadměrném zdůrazňování makroekonomického hlediska v hospodářské politice - se zapomínalo, že jedním z nejúčinnějších nástrojů k prosazení makroekonomických záměrů státu je právě centrální banka. Socialistická monobanka se totiž v stalinském modelu prakticky vůbec nezabývala takovými specifickými bankovními problémy, jako je otázka peněžní rovnováhy, stability měny apod., ale věnovala většinu časového fondu svým pracovníkům často málo účinné kontrole podniků a zasahování do vnitropodnikové problematiky.

Tomuto pojetí odpovídala i forma bankovníctví. Prosadil se záměr, aby bankovní soustava byla co nejjednodušší a neobsahovala "zbytečné" mezičlánky, které komplikují časté a operativní zasahování centrálních orgánů (včetně banky) do činnosti podniků. Realizoval se proto zájem, aby funkce centrální banky byly v maximální míře spojeny s funkcemi obchodních bank. Ve fázi budování socialismu se proto postupně provedla likvidace mnohočlánkovitosti při současné snaze monopolizovat všechny bankovní operace a zejména úvěrování. V čisté podobě totálního monopolu - kromě sběru úspor od obyvatelstva - bylo tohoto stavu v ČSR jako první socialistické zemi dosaženo v letech 1958 - 1965.

Pokusme se uvedené shrnout do jednoho obecně formulovaného odstavce: Bankovní soustavu nelze hodnotit mimo celkový systém řízení. V klasické stalinské ekonomice neexistuje peněžní trh. Poněvadž bankovní soustava soustřeďuje a znovu rozděluje peněžní zdroje podle centrálních direktiv, je prostor pro samostatnou úvěrovou politiku bank buď zcela likvidován, nebo má vymezen velmi úzký rámec a v řízení plní podružnou úlohu.

B) Decentralizovaný model

Zatímco v předchozím paragrafu jsme psali o teorii, jež se plně promítla do praxe, nyní si vymežíme znaky něčeho, co u nás nikdy nakonec do praxe převedeno nebylo. V decentralizovaném modelu řízení socialistického národního hospodářství se mělo podstatně měnit postavení banky, a tím i místo a úkoly měnové politiky.

Po r. 1965 tzv. "nový" či "ekonomický" model řízení kladl velký důraz na zvýšení ekonomické samostatnosti podniků a jejich manévrovací schopnosti. Tomu odpovídala i likvidace většiny direktivních ukazatelů pro práci podniků, které se předtím určovaly závazně v plánu rozvoje národního hospodářství. Nová soustava řízení však neměla znamenat konec regulace vývoje národního hospodářství z centra.

V novém pojetí postavení jednotného ekonomického centra měla získat na významu centrální banka jako jeden z jeho nejdůležitějších orgánů. Autoři koncepce si na základě prostudování reality "sociálnědemokratické" západní Evropy uvědomovali, že prostřednictvím bankovní soustavy je možné ovlivňovat vývoj národního hospodářství v žádoucím směru a zabránit nežádoucím výkyvům, které by mohla vyvolat přílišná samostatnost vlastnický ne zcela jasně definovaných podniků.

Základním postulátem, ze kterého centrální banka při této činnosti měla vycházet, je péče o vývoj měny a o zabezpečení peněžní rovnováhy ve státě. Tato úloha je ostatně specifická pro centrální banku ex definitione a žádný jiný státní orgán ji v této oblasti nemůže nahradit. Za přirozené se proto (po krystalizaci ekonomických a státoprávních názorů v letech 1967/8) považovalo vytvoření emisní federální banky, dále dvou emisních bank národních republik a vytvoření soustavy obchodních bank. Největší „revolucionáři“ pak dokonce již tehdy prosazovali absolutní nezávislost cedulové banky na úkolech státního plánu, protože stačí plnění úkolu "péče o stabilitu měny" a absolutní samostatnost v této otázce.

Oponenti jim zcela správně (samozřejmě v logice ekonomiky socialismu) namítali, že banka působí v socialistické společnosti, kde existuje centrální plánování, zatímco v západních tržních ekonomikách nic takového není, a stát proto nemá možnost direktivně zasahovat do ekonomiky pomocí nejrůznějších přímých nástrojů. V socialistických zemích je situace podstatně odlišná. Státní plán rozvoje národního hospodářství je rozhodujícím nástrojem státu pro usměrňování hospodářského vývoje. Základní úkoly plánu se řeší v součinnosti s centrální bankou, takže finální výsledek plánovacího procesu musí být závazný pro všechny orgány, jichž se dotýká, tj. i pro centrální banku.

V podstatě se tedy došlo k závěru, že v decentralizovaném modelu socialistické ekonomiky nemůže být centrální banka absolutně nezávislým útvarům v tom smyslu, že by nebrala do úvahy při své měnové politice plán rozvoje národního hospodářství. Banka se naopak v tomto modelu chápala jako jeden z nejdůležitějších orgánů státu, který se aktivně účastní sestavování plánu a poté usměrňuje svou měnovou politiku tak, aby se vývoj národního hospodářství neodchyloval od intencí plánu. V obou případech prosazuje banka specifické hledisko zachování peněžní rovnováhy.

Z uvedeného vyplývá i míra zodpovědnosti centrální banky za zachování peněžní rovnováhy v socialistické ekonomice. Centrální banka nemůže nést absolutní zodpovědnost za zachování peněžní rovnováhy, protože ta nezávisí jen na úvěrové politice banky. Peněžní rovnováhu ovlivňují všechna opatření státu v cenové, mzdové, rozpočtové a sociální politice, na které má banka omezené možnosti vlivu. Proto zodpovědnost za peněžní rovnováhu ve státě musí nést vláda jako kolektivní řídicí orgán, pochopitelně za spoluzodpovědnosti banky. Centrální banka jako specifický řídicí orgán centra je však zodpovědná za dodržení míry peněžní rovnováhy, kterou vláda za příslušné období schválila (v úhrnném finančním plánu).

C) Specifičnost „pozdního socialismu“ v ČSSR po r. 1970

Protože bylo vymezeno chápání role bankovního sektoru (a centrální banky zvláště) pro tradiční stalinský a zamýšlený tržní socialistický systém, nemusíme teoreticky vymezovat bankovníctví v období po r. 1970. Tehdy totiž u nás došlo ke zcela novému a relativně úspěšnému pokusu spojit (v rámci modelu jakési "pozdni sovětizované ekonomiky") použitelné prvky obou popsaných modelů v podobě **jednotné banky jako strážce měnové stability, banky jako vrcholného kontrolního centra důležitého pro stabilizaci celé ekonomiky a banky jako orgánu supervize nad vším, co se v národním hospodářství děje**. Použijme analogie - místo věřitele poslední instance byla banka "institucí posledního zachránce" před neefektivním financováním národního hospodářství, místo regulace a dohledu nad bankovním sektorem orgánem "regulace a dohledu nad celou ekonomikou", samozřejmě v intencích socialistického systému (pod vedením KSČ).

V normalizaci po r. 1970 - jak bude z textu patrné - tedy nedošlo k prostému návratu do doby před pokusem o tržní socialismus, jak by se z institucionálního uspořádání bankovníctví mohlo zdát.

Již na podzim 1969 dokázalo nově dosazené „normalizační“ vedení sestavit měnový plán SBČS na r. 1970, využívající od 1.1. 1969 (v právně provizorní formě) faktického ovládnutí devizové politiky bankou. Stejně tak se podílelo na včasném vypracování prováděcího národohospodářského plánu ČSSR a státního rozpočtu na r. 1970.

Ačkoli je celé období normalizace vnějškově fádni a nudné, přesto se pod povrchem institucionální nehybnosti skrývá nekonečný boj banky o zachování stability ekonomiky, zejména v oblasti vnější rovnováhy, která se stala nejzávažnějším problémem dané periody. Právě v narůstání nerovnováhy vůči všem zahraničním trhům (nejen západním, ale nově i v rámci RVHP a vůči rozvojovým zemím) se plasticky ztělesňovalo zaostávání definičně neefektivní socialistické čs. ekonomiky. Podobně tomu bylo "na frontě boje"¹ za zachování alespoň globální rovnováhy vnitřního spotřebního trhu a při netržním zabezpečování rovnováhy v oblasti investic. Tehdejší ekonomická teorie i praxe již překonaly nejen představu o financování ekonomiky "z jedné kapsy", ale i názory, které považovaly strukturu finančních zdrojů za irelevantní.

*"Mezi nejdůležitější poznatky patří to, že nedostatečný rozvoj efektivnosti reprodukčního procesu vede za jinak nezměněných podmínek k finančnímu napětí ve státním rozpočtu a v tvorbě vlastních finančních zdrojů podniků a VHJ a k nadměrné emisi peněz prostřednictvím nadměrné úvěrové expanze. Nadměrná úvěrová expanze se projeví jako nadměrný růst podílu bankovního úvěru na financování rozšířené socialistické reprodukce, mění se tím struktura finančních zdrojů, která znemožňuje optimální fungování bankovního úvěru. Nadměrnou emisí peněz se vytvoří dodatečně bilanční rovnováha, ačkoliv peněžní rovnováha je narušena."*² Za tyto souvislosti (logicky by se směr "za" rovnal "ven ze socialismu") se v daných politických mantinelech nedalo jít a před restriktivní monetární a fiskální politikou v období let 1970 - 1985 nelze než smeknout.³

Z "funkčního" hlediska byl stav již v r. 1970 adekvátní centrálně řízené ekonomice, a to na vyšší úrovni než v 50. letech: důraz se v činnosti SBČS kladl na to, aby základní měnové požadavky a cíle byly respektovány a věčně zabezpečeny v národohospodářském plánu, jenž měl jasně vymezovat, které úkoly z hlediska měnové stability připadají na jednotlivé úseky

¹ Tato válečná terminologie byla pro danou dobu příznačná.

² Petřivalský, J.: Peněžní oběh a úvěr, II. díl, skriptá VŠE, Praha 1982, s. 82

³ Ostatně žila z ní čs. (později česká a slovenská) transformující se ekonomika i v 1. pol. 90. let, neboť fyzický úpadek - přes řadu pozitivních systémových změn - nadále pokračoval.

státní hospodářské politiky, zejména rozpočtovou, důchodovou, cenovou, dotační, úvěrovou a devizovou. SBČS se přitom snažila dbát o to, aby již v samotném národohospodářském plánu byly obsaženy měnové aspekty, a aby se tak samotný plán stal "základní zárukou stability měny".

Základním nástrojem řízení a realizace ekonomických funkcí SBČS a ostatních peněžních ústavů byl od **r. 1970 měnový plán**, jenž procházel stejnou schvalovací procedurou (a měl tedy stejný význam a stupeň závaznosti, jinak řečeno - vzbuzoval stejné obavy z nesplnění) jako jiné direktivní plány. V tomto měnovém plánu se vyjadřovaly záměry národohospodářského plánu na úseku úvěrovém, pokladním a devizovém a byl základním nástrojem pro realizaci funkcí SBČS v logice jejího tehdejšího postavení. Je třeba konstatovat, že - znovu zdůrazněme v tehdejší logice - to bylo svým způsobem ideální uspořádání, "dotažené" k možnému socialistickému vrcholu pomocí měnových kritérií, na nichž se pracovalo v 70. letech.

Jakýmsi vyvrcholením normalizačního úsilí v r. 1970 bylo v závěru roku přijetí nových zákonů, zejména o SBČS a devizového. Zákon o SBČS byl jeden z posledních legislativních aktů, jimiž se realizovala čs. federace v institucionálních úpravách ústředních orgánů. V rámci socialistických zemí zákon o SBČS č. 144/1970 Sb. netradičně vymezil měnové funkce, měnové plánování a instituci měnových pravidel (zásad bankovní měnové politiky) a navazující devizový zákon stanovil odpovědnost SBČS za provádění devizového monopolu státu a určil zásady hospodaření s devizami.

Nové pojetí měnového plánování umožnilo, aby všechny peněžní proudy - hotovostní i bezhotovostní peněžní obrat a zahraničně platební obrat, oběživo, vklady, úvěry, devizy - byly plánovány a řízeny koordinovaně a komplexně v měnovém plánu ČSSR. Tato koncepce se osvědčila. Podařilo se překonat dřívější izolované působení funkcí peněz a bankovních nástrojů využitím plánovacího dokumentu, který ekonomicky i organicky propojil pokladní, úvěrový a devizový plán.

D) Měnová kritéria jako klíčová teoretická kategorie 80. let

Od poloviny 50. let, kdy v sovětizované čs. ekonomice stačilo ovládat měnu řízením hotovostního peněžního oběhu pomocí direktivního a detailního pokladního plánování, směřoval vývoj postupně ke komplexnímu měnovému plánování. Jak zdůrazňovali sami autoři této koncepce, bylo přirozené, že největší rozvoj (ve srovnání s ostatními zeměmi RVHP) v této oblasti byl dosažen v ČSSR, neboť právě vzhledem ke stupni a struktuře naší průmyslově rozvinuté ekonomiky se silným mezinárodním zapojením byla váha měnových vztahů zvláště velká.

Připomeňme, že měnové plánování bylo normativně zařazeno do klíčových zákonů z r. 1970:

a) do zákona o národohospodářském plánování č. 145/1970 Sb., kde je podle §3 měnový plán ČSSR zařazen se státním plánem rozvoje národního hospodářství a se státními rozpočty do soustavy centrálních národohospodářských plánů;

b) do zákona o SBČS č. 144/1970 Sb., kde je v §4 uloženo bance vypracovávat a předkládat federální vládě "ke schválení návrh zásad vnitřní a zahraniční bankovní měnové politiky a návrh měnového (úvěrového, pokladního a devizového) plánu..."

Základním úkolem počátku 70. let bylo, aby se jednalo skutečně o **komplexní měnový plán, nikoli mechanický součet tří dílčích plánů**. Metodickým východiskem byla následující úvaha: vzhledem k tomu, jaké četné a složité faktory působí na měnový vývoj, je obtížné všechny vazby přesně vypreparovat. Přesto je nutné si základní souvislosti vymezit a uvést do funkčních vztahů. A právě vymezit a posoudit vliv základních faktorů měnového vývoje a

určit případně intenzitu jejich působení je smyslem tzv. měnových kritérií. Byl to skutečně ekonomický výzkum, jenž přišel s nutností **základních měnově kritériálních vztahů, zejména při řízení celkové výše úvěru**. Praxe pak myšlenku a pojetí měnových kritérií převzala, dále rozpracovala a aplikovala do zásad úvěrové a měnové politiky SBČS.

Měnová kritéria se stala hlediskem, podle něhož se posuzoval směr a intenzita vlivu různých společenských, politických a hospodářských jevů a procesů na měnový vývoj. Podle nich by se měl analyzovat měnový dopad určité hospodářské politiky (např. strukturální, cenové, mzdové, kursové, emisní atd.). Myšlenka měnových kritérií je založena na úvaze, že dynamika, struktura zdrojů a potřeb měnového plánu nejen globálně, ale i v dílčích sestavách v souvislosti s hlavními tendencemi vývoje základních makroveličin spojených s tvorbou společenského produktu, národního důchodu a jeho rozdělením a užitím, má význam pro ocenění kvality předpokládaného plánovaného vývoje.

Uvedme si (v dobové terminologii) příklady: Pro rozvoj národního hospodářství není bez významu dynamika růstu peněžních zdrojů ve vztahu k úhrnnému společenskému produktu a národnímu důchodu. Růst úvěrů má přímou souvislost s růstem fondu akumulace představujícího jak předpokládaný přírůstek investic, tak oběžných prostředků (tj. zásob v makroekonomickém pohledu). Plán, který by zakládal nadměrnou potřebu úvěru, by těžko bylo možné kvalifikovat jako optimální. Zrovna tak měnově významnými ukazateli jsou růst příjmů a výdajů obyvatelstva a jejich struktury. Záleží tedy na kvalitě jejich plánování v souladu s rozdělením národního důchodu na fond spotřeby a fond akumulace. Tyto vztahy jsou významné nejen z hlediska zajištění optimální realizace příjmů obyvatelstva, ale také pro ekonomicky žádoucí růst prostředků obyvatelstva a míru úspor. Význam má i vztah úvěrů k finančním potřebám podniků. Úvěrové zatížení a struktura finančních zdrojů na financování provozních i investičních potřeb charakterizuje kvalitu finanční a hospodářské činnosti podniků. Přitom se stává významným faktorem sepětí dynamiky úvěru se zvyšováním rentability, efektivnosti a zlepšováním kvalitativních stránek hospodářské činnosti podniků vůbec.

Pro konkrétní úvahy o konstrukci měnových kritérií to znamená, že:

- - by měla mít charakter převážně dlouhodobý, neboť jde o poznání tendencí měnového vývoje;
- - těžiště jejich použitelnosti by mělo být v etapě přípravy státního plánu hospodářského rozvoje a státního rozpočtu, kdy jde o to poznat, jaký měnový vliv budou mít tendence, které se v plánu zakládají (měnově prověřovací funkce těchto kritérií), mimo to by měly být hlavním vodítkem při analýzách uplynulého měnového vývoje, kdy jde o vytipování a alespoň přibližnou kvantifikaci vlivů, které vyvolaly určitý měnový vývoj;
- - nelze je proto v plánovací praxi zaměňovat nebo dávat jim charakter "ukazatelů" plánu;
- - patří výlučně do oblasti makroekonomické⁴ při plánování, řízení a hodnocení; mohou být tedy konstruována jen pro velmi úzký okruh vztahů a procesů, aby

⁴ "Makroekonomická dimenze je spjata s existencí peněz, protože v naturální ekonomice žádná makroekonomická dimenze neexistuje. Plyne z ní mimo jiné to, že makroekonomické pohledy na ekonomiku (jak pohledy analytického typu, tak faktická regulační opatření) nejsou totožné ani s pouhým agregováním ekonomických veličin, ani s hierarchickou nadřazeností ekonomického centra nad výrobcí a spotřebiteli. Že makroekonomický pohled není totožný s agregací, u nás velmi přesvědčivě již v 70. letech zdůvodnil F. Vencovský a že makroekonomický pohled není totožný s existencí hierarchických struktur (řídící pyramida v Mlčochově smyslu), se dá přesvědčivě ukázat poukazem na faktickou, funkční vnitřní nejednotu ekonomického centra." Klaus, V.: K některým otázkám funkcí a vztahů centrální banky a bank komerčních, Finance a úvěr č. 3/1989, s. 156

postihla jen hlavní, rozhodující vlivy na měnový vývoj, přičemž ovšem průřezový charakter měnové politiky sváděl ke konstrukci nejrůznějších propočtů.

Praktické použití měnových kritérií by mělo být vždy spojeno s cíli měnové politiky (za socialismu to ovšem nemusí být vždy stabilita kupní síly peněžní jednotky); kritérium je pak "zrcadlem" poznání, jak se určitá hospodářská politika přibližuje danému měnovému cíli nebo od něho vzdaluje.

Znovu zopakujme, že "tradiční" plánovací praxe byla taková, že měnový plán byl spíše plánem peněžního oběhu (úvěru, deviz, oběživa, depozit atd.), tedy peněžní politiky, nikoliv ještě plánem vývoje peněžních funkcí, např. plánem vývoje kupní síly peněz (vnitřní i vnější, tedy i kursu). U kolem "nové" plánovací praxe proto mělo být sestavení skutečného komplexního plánu vývoje měny, který měl navíc ukázat prostřednictvím měnových kritérií, jak rozhodující faktory měnového vývoje pozitivně nebo negativně působí na dosažení vytyčených měnových cílů. Měl tedy měnově prověřovat všechny proporce zakládané do státního plánu hospodářského rozvoje a do státních rozpočtů. Tato funkce byla nejvýraznější v etapě sestavování státních plánů. Měnový plán - v tomto plně rozvinutém pojetí - nemohl proto být zpracováván izolovaně od konkrétních problémů národního hospodářství, nýbrž naopak měl působit na jejich řešení, protože všechny rozhodující věcné problémy mají své specifické měnové dopady.

Měnový plán byl proto definován jako státní plán, nikoliv jako plán bankovní soustavy, která jej samozřejmě prakticky sestavovala a předkládala do vlády, protože má k problematice peněžních funkcí nejbližší. Vysvětlujeme zde logiku zdokonalování socialismu, tj. čtenář by se neměl pozastavovat nad tím, že takto definovaný úkol je širší než může být v činnosti centrální banky ve standardní tržní ekonomice: zde šlo skutečně nejen o zdokonalení vztahů "banka - podniky" (úvěrové a devizové vztahy), ale o koordinované dovedení měnových cílů do všech oblastí ekonomiky, ve spojitosti s politikou investiční, mzdovou, cenovou, obchodní atd.

Na základě vysvětlené podstaty můžeme přistoupit k přesným definicím: K tomu, aby měnová politika mohla vystupovat jako relativně samostatná součást hospodářské politiky a prověřovat z měnového hlediska varianty národohospodářského plánu a rozpočtového výhledu, musí mít svá vlastní měnová kritéria, v nichž se zachycuje cílový (ex ante, tj. plánem stanovený) vývoj měnových veličin ve vztahu k relevantním hmotným, hodnotovým a finančním veličinám, jakož i cílový vývoj měnových veličin v jejich vzájemných vztazích. Strategické cíle ekonomického a sociálního rozvoje, které jsou promítány a prověřovány z různých stránek v příslušných variantách návrhů národohospodářských plánů a rozpočtových výhledů, vyvolávají vývoj měnových veličin - vnitřního bankovního úvěru v jeho celkové výši a struktuře, množství hotovostních peněžních rezerv spotřebitelského sektoru, úspor tohoto sektoru, devizového kursu, devizových rezerv, zahraniční zadluženosti atd. Rozdílný vývoj těchto měnových veličin vyvolává také změny ve vzájemných vztazích mezi těmito veličinami. Každá měnová veličina se může stát měnovým kritériem, ale stane se jím pouze v návaznosti na stanovený měnový cíl. Měnovým kritériem není tedy vývoj bankovního úvěru, množství peněz v oběhu, úspor, devizového kursu atd., ale pouze cílově (ex ante) stanovený vývoj bankovního úvěru, množství peněz v oběhu atd.

Celkově problematika stanovení měnových kritérií zahrnovala následující kroky:

1) Stanovení globálního měnového cíle, jímž je obecně bezesporu dosažení měnové rovnováhy a stability měny (v tomto vymezení by tedy měla být měnová kritéria cílově stanovena tak, aby bylo dosaženo měnové rovnováhy, která by byla zároveň předpokladem dosažení měnové stability).

2) Následovat musí vymezení strukturální analýzy, tj. musí být zvolena řada parciálních měnových kritérií v návaznosti na globální strategický cíl. To odráželo poznání, že je třeba

řídít měnu socialistického státu nejen globálně, ale i v její struktuře, tj. s přihlédnutím k tomu, že měnové veličiny mají v různých sektorech poněkud odlišný charakter a zákonitosti vývoje. Přiznávala se neexistence globální metody, tj. plnění cíle se zjišťovalo jen podle parciálních měnových kritérií a jejich vzájemných souvislostí.

3) V ekonomice je vždy určitá nerovnováha, takže v měnové politice jde vždy o praktickou politiku směřující ke stavu měnové rovnováhy a stability měny.

4) Dále se v praxi v určitých případech může jedno dílčí kritérium stát dočasně rozhodujícím - v ČSSR to v 80. letech bylo snížení vnější nerovnováhy.

5) Měnová kritéria byla chápána jako vztahy mezi veličinami, a to jako vztah měnových veličin k hmotné, hodnotové a finanční stránce reprodukce a zároveň jako vztah mezi měnovými veličinami navzájem. Stanovení měnových cílů proto předcházela analýza ex ante (např. u vývoje úspor obyvatelstva hledání kvantifikace parametrů do rovnic v rámci regresní a korelační analýzy), současně se - vzhledem k reálnému dopadu na měnu - jaksi "náhražkově" pracovalo s dalšími ekonomickými veličinami, jež nebyla měnovými kritérii sensu stricto, např. efektivností investic.

6) Subjektem vypracování měnových kritérií byla SBČS, avšak tam, kde vznikl rozpor v rámci národohospodářského plánu s jinými prioritami, rozhodovalo se na úrovni federální vlády, pokud se rozpory nevyřešily v plánovacím procesu mezi bankou a odvětvovými či průřezovými ministerstvy již při vypracování měnového plánu ČSSR.⁵

A konečně si relativně podrobně shrňme, jakých nástrojů, pravidel a oprávnění v "pozdním sovětizovaném systému", tj. v ČSSR v 80. letech, naše ústřední banka využívala k plnění své základní funkce banky státu, tj. k usměrňování úvěrové emise:

1) Pravidla plánovací činnosti

Ústřední banka jako specifická součást jednotného ekonomického centra se aktivně zapojovala do vytváření komplexního státního plánu ve všech časových horizontech. Základním nástrojem usměrňování úvěrové emise a řízení devizového hospodářství byl měnový plán ČSSR zahrnující úvěrový, pokladní a devizový plán. Celý plánovací proces byl založen na rozsáhlé měnově analytické činnosti. Při stanovení měnových kritérií ústřední banka vycházela z dané měnové a ekonomické situace a pracovala zejména s následujícími veličinami a vztahy:

- relace průměrné dynamiky bankovních úvěrů poskytovaných chozrasčotní sféře a dynamiky vytvořeného národního důchodu v běžných cenách;
- objem úvěrových zdrojů, jejich obrátka, struktura a kvalita;
- objem poskytovaných úvěrů, jejich obrátka, struktura a kvalita;
- vývoj cen v národním hospodářství;
- kupní síla Kčs na vnitřním i zahraničním trhu;
- vývoj nominálních a reálných příjmů obyvatelstva;
- míra úspor obyvatelstva;
- směnné relace vývozních a dovozních cen;

⁵ Uvedme si pro ilustraci dlouhou řadu vývoje jednoho z klíčových měnových kritérií - poměr úvěrových zdrojů a národohospodářských agregátů. V r. 1953 připadaly na úhrnný společenský produkt ve výši 228,2 mld Kčs úvěrové zdroje (jako zůstatek na konci roku) 65,4 mld Kčs, tj. 28,7 %, v r. 1970 představovalo v této relaci 323,8 mld Kčs úvěrových zdrojů již 31,8 % a v r. 1986 623,6 mld Kčs úvěrových zdrojů činilo téměř 40 %.

Ještě výraznější je to ve vztahu k vytvořenému národnímu důchodu, jenž byl v r. 1953 2 krát větší než úvěrové zdroje, v r. 1979 úvěrové zdroje ve výši 463,7 mld Kčs poprvé překonaly úroveň srovnávané veličiny a v r. 1986 byly již o 10 % vyšší.

- - celková devizová pozice ČSSR;
- - devizová pozice bank;
- - devizová pozice hospodářských organizací a organizací zahraničního obchodu;
- - vládní devizová pozice včetně rozsahu čerpání a splácení vládních úvěrů ve vazbě na potřeby a možnosti národního hospodářství;
- - poměr krátkodobých devizových aktiv a pasív;
- - poměr střednědobých a dlouhodobých devizových aktiv a pasív;
- - objem dluhové služby ve vztahu k běžným devizovým příjmům.

Jako souhrnné kritérium tehdy SBČS používala (již v textu ilustrovaný) vztah celkových úvěrů k vytvořenému národnímu důchodu v běžných cenách.

2) Zásady bankovní měnové politiky

- - tj. konkretizovaná podoba politik: depozitní, úrokové, úvěrové, devizové a kursové;
- - pravidla běžného usměrňování měnového vývoje, včetně pravidel usměrňování úvěrové emise.

3) Pravidla zajišťování plánovaných úkolů.

Zdokonalování měnového plánování bylo orientováno především na problematiku měnových kritérií a na hledání kritérií efektivního využití úvěrů, v rovině makroekonomické bylo soustředěno úsilí na problematiku stanovení přiměřené emise úvěru v podmínkách čs. ekonomiky. S ohledem na systémové podmínky tehdejšího hospodářského mechanismu byla přiměřenost úvěrové emise odvozována od vývoje národohospodářských agregátů, zejména vytvořeného národního důchodu. Konstrukce tzv. základního měnového kritéria na tomto principu byla v emisní politice uplatňována v průběhu 80. let se záměrem snížit dynamiku úvěrů pod úroveň dynamiky vytvořeného národního důchodu, a tím přispět k řešení ekonomické nerovnováhy. Tato restriktivní emisní politika jako součást celkové hospodářské politiky, i odliv zdrojů na úhradu zahraniční zadluženosti, přispěly k tomu, že v r. 1982 a po roce 1984 dynamika úvěrů poskytovaných podnikové sféře nepřevyšovala dynamiku vytvořeného národního důchodu a společenského produktu.

Závěr

Ve svém vystoupení jsem se pokoušel nastínit chápání jednoho klíčového problému v monetární teorii za socialismu. Komplexní měnové plánování s využitím měnových kritérií bylo unikátním, vskutku specificky československým prvkem ekonomiky reálného socialismu. Pokud by se nepodařilo udržet v 80. letech elementární rovnováhu v ekonomice (což byl ovšem úkol takřka nadlidský, pokud se podíváme do ostatních zemí RVHP té doby), pak by naše transformace vypadala jinak, především by byla sociálně bolestivější.

Po pádu socialismu byla teorie (a s ní spjatý aparát centrální banky a ministerstev financí) v podstatě připraven na řešení transformačních problémů a úkolů 90. let. Byl to výsledek dlouhodobého snažení monetární teorie i praxe pochopit úlohu peněz v ekonomice reálného socialismu s využitím západních zkušeností, jež začalo kdysi v 50. letech bojem proti druhotné platební neschopnosti podniků (tento problém se pak vrátil v mnohem drsnější podobě v období transformace) a přes problém „kreace peněz“ bankovním úvěrem v centrálně plánované ekonomice (od r. 1960, v opozici k sovětskému primitivnímu pojetí hotovostních a bezhotovostních peněz) se v průběhu druhé poloviny 60. let dostal k pokusům pochopit mož-

nosti „monetizace“ ekonomiky v rámci (utopického) modelu tržního socialismu, a to včetně plné externí směnitelnosti koruny. Dá se zodpovědně konstatovat, že již na konci 60. let monetární teorie v českých zemích byla na té úrovni, že mohla jít do transformace, dokonce si pomocí koncepce komplexního plánování a v jejich rámci měnových kritérií poradila s hospodářskými problémy i v rámci normalizace. Za perestrojky stačilo 20 let staré věci oprášit a přijatelná řešení byla na stole, a to nejen měnové teorie, ale i institucionálního uspořádání a zásad fungování čs. peněžnictví, použijeme-li historického pojmu, jenž právě na přelomu 80. a 90. let odešel na pravdu boží. To je lehká nadsázka, protože samozřejmě bylo nutné reagovat na všechny novinky, jimiž prošel Západ po r. 1970, od konce vlastního breton-woodského systému a jeho pevných kursů k turbulentním dobám plovoucích kursů a liberalizace bankovního sektoru a jeho odstátnění. Ale ve srovnání s jinými oblastmi ekonomické teorie to byly „drobnosti“ – v oficiálních strukturách, disentu i v tzv. šedé zóně byly znalosti měnových otázek spojené se schopností měnovou politiku formulovat i prakticky vykonávat naprosto dostatečné. Připomeňme si z disentu především Bohumila Suchardu, jenž prošel vysokými funkcemi v IMF, byl ministrem financí i šéfem disidentského semináře, nedávno zemřelého Rudolfa Zukala (1927 – 2004) či Ritu Budínovou (1931 – 1993) na straně jedné, Václava Klause někde uprostřed v šedé zóně a z oficiálně působících ekonomů třeba Jiřího Petřivalského, Miroslava Hrnčíře, Petra Chvojku, Ivana Kočárníka, Václava Bakuleho, Jaroslava Durčákovou, z prostředí SBČS především Františka Vencovského a Josefa Tošovského, a konečně celou řadu mladých talentů jako jsou Martin Mandel, Aleš Bulíř, Jiří Havel, Pavel Mertlík, Jiří Jonáš a řada dalších. Naproti tomu např. v oblasti teorie vlastnických práv obecně, institucionální ekonomie, konstituční ekonomie atd. byla situace tristní, odpovídala však charakteru doby – aniž by člověka vyhodili z práce, mohl léta bádát a publikovat o IMF a teorii směnitelnosti, pokud však někde promluvil (naprosto bylo nemožné o tom do r. 1988 psát) o soukromém vlastnictví, tak jej hned někdo udal. Nejlepší teoretikové, jako byli zejména Lubomír Mlčoch, Václav Klusoň, Jiří Hlaváček, Dušan Tříška či Tomáš Ježek prokázali svými výzkumy neracionalitu a nemožnost reformy centrálního plánování (ač se měli podle popisu práce zabývat jeho zdokonalováním) a nemohli mít v rukou texty o likvidaci socialismu. To mohl mít dissent, ale zde napsal ucelený koncept transformace ve své práci „Stát a ekonomika“ v r. 1985 (vydáno knižně v nakl. Karolinum 2004) jediný ekonom, Zdislav Šulc, jenž byl ovšem levicovější, než kdokoli z reformátorů v oficiálních strukturách. Tato levicovost platí přitom pro celý dissent – ten se zabýval kritikou nedůslednosti čs. perestrojky a oprašoval tržní socialismus. Nejlepší ekonomové z řad „osmašedesátníků“, Karel Kouba, Čestmír Kožušník a Otakar Turek (na konci perestrojky působili znovu v oficiálních strukturách) se v době nuceného odmlčení zbavili reminiscencí na tržní socialismus a byli teoreticky připravenější na složitosti přechodu od ne-ekonomiky k ekonomice, než pravicoví radikálové. Jejich obezřetnost však nenašla politicky silné vyjádření. Nejdůležitější však je holý fakt, že vůbec neproběhla zdánlivě abstraktní, odtažitá, nepraktická etapa diskusí a sporů o „teorii zániku socialismu“ a „teorii přechodného období od socialismu ke kapitalismu“, v níž by se tříbily názory a vytvářely názorové školy.

Monetární teorie tedy v rámci celkového ekonomického myšlení byla o několik kroků na čele ze samé povahy věci, nikoli pro nějaké neobyčejné schopnosti svých reprezentantů. Výsledky transformace v této oblasti ekonomické teorie i praxe jsou v naší transformaci výtečné - vždyť hned na počátku roku 1990 mohla být spuštěna připravená institucionální reforma peněžnictví v původní podobě a po zbytečně veřejných sporech a trojí devalvaci i interní směnitelnost koruny o rok později. Během relativně krátké doby, v roce 1991, se podařilo zavést systém vnitřní směnitelnosti měny a brzy se začaly připravovat kroky na zavedení vnější směnitelnosti měny podle článku VIII. IMF. V roce 1995 byl přijat nový devizový zá-

kon, který završil proces liberalizace devizového hospodářství a zavedl vnější směnitelnost české koruny. Konkrétní znění devizového zákona potom šlo dokonce nad rámec vymezený článkem VIII. IMF a je úkolem budoucích historiků naší transformace, zda se nemělo ještě chvíli počkat či zda se neměla alespoň omezit možnost odlivu kapitálu.

To je ovšem problém nižšího řádu než složité diskuse, jež je nutné vést v tom smyslu, zda jednostranný důraz na makroekonomickou stabilizaci se zanedbáním složitosti transformace v mikroekonomice, tj. použití standardních postupů vyzkoušených ve vyspělých tržních ekonomikách doplněných kupónovou privatizací, nebylo nejen přehnaně jednostranné, ale snad i chybné. Každý ostrý kritik průběhu české transformace by si však měl uvědomit, že v oblasti předmětu mého dnešního vystoupení byl sen o stabilní domácí měně směnitelné „jako marka“ nesmírně silný, všeobecně sdílený a jeho splněním došly naplnění tužby několika generací.

Literatura

Bakule, V.: Světové finance, Praha, SNTL 1976

Beneš, V., Musílek, P.: Přestavba v měnové a finanční politice: Nástin postupu realizace, Praha, VŠE 1989

Brůžek, A.: Mezinárodní měnový systém a inflace, Praha, Svoboda 1967

Brůžek, A.: Postavení a funkce měnové a úvěrové politiky v ekonomice rozvinutého kapitalismu, Praha, Ústav světové ekonomiky ČSAV 1970

Brůžek, A.: Krize kapitalistické měnové soustavy, Praha, Svoboda 1975

Dlouhodobý vývoj finančních ukazatelů ČSSR, Praha, FMF ČSSR 1989

Finanční slovník, Praha, Svoboda 1973

Chvojka, P.: Reálný kurs měny v podmínkách rozvíjení socialistické ekonomické integrace a jeho determinanty, Praha, VÚFÚS 1973

Chvojka, P.: Peněžní a měnové souvislosti reprodukčního procesu světové ekonomiky, Praha, Academia 1974

Chvojka, P.: Měnové vztahy v integraci RVHP, Praha, Academia 1979

Klaus, V.: Ekonomický růst a inflace, Praha, EÚ ČSAV 1967

Klaus, V.: Problém inflace v soudobém kapitalismu, Praha, EÚ ČSAV 1968

Klaus, V.: Ekonomická rovnováha a finanční a úvěrová sféra socialistické ekonomiky, Bratislava, VÚFÚS 1980

Klaus, V.: Úvaha o měnovém plánování v kontextu věcných problémů dnešní čs. ekonomiky a jejího institucionálního uspořádání. In: Ekonomické modelování, č. 2, ČSVTS – SBČS, Praha 1982

Klaus, V.: Mikroekonomické a makroekonomické aspekty přiměřenosti úvěrové emise. In: Ekonomické modelování, č. 2, ČSVTS – SBČS, Praha 1983

Klaus, V.: Strach z globální restrikce. In: Ekonomické modelování, č. 1, ČSVTS – SBČS, Praha 1984

Klaus, V.: Poznámky k diskusi o přiměřenosti objemu úvěrů, o exogenním či endogenním charakteru peněz aneb ekonomické souvislosti vs. vina jednotlivých institucí. In: Ekonomické modelování, č. 2, ČSVTS – SBČS, Praha 1985

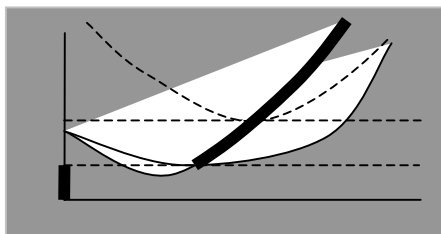
Klaus, V.: Měnová kritéria v chování banky. Politická ekonomie č. 7/1988

Klaus, V. – Tříška, D.: Ekonomické centrum, přestavba a rovnováha. Politická ekonomie č. 8/1988

Klaus, V.: K některým otázkám funkcí a vztahů centrální banky a bank komerčních, Finance a úvěr č. 3/1989

- Klausová, L.: Euroměnové trhy - další stupeň ve vývoji mezinárodního úvěru, Praha, EÚ ČSAV 1986
- Klusoň, V. a kol.: Teoretické problémy fungování hospodářského mechanismu pro intenzivní rozvoj, Praha, EÚ ČSAV 1988
- Kočárník, I.: Některé problémy monetární analýzy ve vybraných zemích, Praha, Praha, VÚF 1968
- Kočárník, I.: Měnová kritéria v procesu zdokonalování měnového plánování a měnových analýz, Finance a úvěr, čtvrtletní příloha č. 2, 1980
- Koncepce práce SBČS ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení, leden 1966, SBČS, Praha 1966
- Kontrolní funkce peněžnictví - I. a II., Praha, SBČS 1951
- Kouba, K.: Plán a trh za socialismu, Praha, EÚ ČSAV 1967
- Koudelka, M. - Socialistické peněžní hospodářství, Praha, Svoboda 1968
- Mechanismus optimalizace hospodářské činnosti podle kritéria efektivity, Praha, VŠE Praha 1987
- Měnová kritéria v procesu zdokonalení měnového plánování a měnových analýz, Praha, VÚFÚS 1979
- Mošna, Z. a kol.: Přestavba hospodářského mechanismu ČSSR, Praha, SPN 1988
- Některé náměty k současné hospodářské situaci ČSSR, kolektiv VŠE, březen 1968, vědecká sdělení VŠE v Praze č. 2, Praha 1968
- Němeček, E.: Teorie měnových kursů v kapitalistické světové soustavě, Praha, Academia 1967
- Neustadt, A.: Hodnota a cena na světovém socialistickém trhu, Praha, Svoboda 1980
- Petřivalský, J.: Úvěrová a měnová politika, Praha, SNTL 1973
- Petřivalský, J.: Peněžní oběh a úvěr I., II., Praha, VŠE 1982
- Polidar, V.: Organizace a hmotná zainteresovanost bankovníctví v ČSSR. Aktuální teoretické i praktické problémy, Praha, Academia 1968
- Polidar, V.: Organizace a technika bankovních operací, Praha, Academia 1983
- Rosa, J. a kol.: Peňažný oběh a mena, Bratislava, SPN 1968
- Rusmich, L.: Věcné a systémové předpoklady působení měnového kursu v socialistické ekonomice, Praha, VÚFÚS 1968
- SBČS – interní materiál: Popis pravidel a nástrojů usměrňování úvěrové emise ve vztahu k obchodním bankám a v devizové oblasti: Návrh usnesení vlády o pravidlech úvěrové emise v souladu s principy přestavby hospodářského mechanismu, příloha č. 1 k důvodové zprávě, Praha, 29.3. 1988
- SBČS - interní materiál odboru 101 ve spolupráci s odborem 102: Nerovnováha a inflace v čs. ekonomice a postupy k jejich eliminaci, Praha, 14.8. 1989
- Sborník statí ke zdokonalení soustavy plánovitého řízení národního hospodářství, Praha, Svoboda 1980
- Sucharda, B.: Mezinárodní měnová soustava v pohybu, Praha, Čs. obchodní a průmyslová komora 1979
- Sucharda, B.: Eurodolary - euroměny v mezinárodních platech, Praha, ČSOPK 1983
- Sucharda, B.: Ke směnitelnosti československé měny a kolektivní měny členských zemí RVHP. Praha, Prognostický ústav ČSAV 1989
- Šik, O.: Peníze za socialismu, Praha, EÚ ČSAV 1966
- Špaček, P.: Platebně úvěrový mechanismus v RVHP, Praha, Academia 1981
- Šulc, Z.: Ke kritice politické ekonomie socialismu, Praha, EÚ ČSAV 1990

Šulc, Z.: Stát a ekonomika, Praha, Karolinum 2004
 Tuček, M.: Socialistické finance, Praha, SNTL 1965
 Turek, O.: Úvahy nad naší hospodářskou politikou, Praha, Svoboda 1968
 Turek, O. a kolektiv: K aktuálním problémům československé hospodářské politiky, Praha, Prognostický ústav ČSAV 1990
 Úloha Státní banky československé v národním hospodářství, Praha, SNTL 1960
 Úloha úvěru v československé ekonomice, Praha, SNTL 1960
 Velek, J.: Zhodnocení poválečného působení SBČS (období 1950 - 1989). In: Sborník vědecké konference k 70. výročí centrálního bankovníctví v České republice, Praha, ČNB 1996
 Vencovský, F.: Kritéria úvěrové emise v měnové politice, Politická ekonomie č. 6/1987
 Vencovský, F.: Ekonomické předpoklady volně směnitelné koruny, Politická ekonomie č. 10/1988
 Vencovský, F. a kol.: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Praha 1999
 Vencovský, F.: Měnová politika v české historii, Praha, ČNB 2001
 Vencovský, F.: Vzestupy a propady československé koruny, Praha, Oeconomica 2003
 Wagener, H.J. (ed.): Economic Thought in Communist and Post-Communist Europe, London, Routledge 1998
 Zkušenosti z činnosti Evropské platební unie z přechodu ke směnitelnosti po druhé světové válce, VÚFÚS, Praha 1979
 10 let SBČS, Praha 1960
 20 let SBČS, Praha 1970
 25 let SBČS, Praha 1975

Dosud vyšlo :

1. *Michal Hlaváček : Modely difuze technologií*
2. *Tomáš Cahlík : Analýza ekonomického výzkumu*
3. *Vladimír Benáček: Autentický soukromý sektor v transitivní ekonomice: příspěvek ke hledání kořenů a alternativ českého kapitalismu*
4. *Milan Sojka : Alternativní scénáře transformační strategie československé ekonomiky na počátku 90. let a jejich teoretická východiska*
5. *Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček : Optimum výrobce v odvětví s nikdy neklesajícími výnosy z rozsahu*
6. *František Turnovec : The Czech Republic on its Way to the European Union*
7. *Lubomír Mlčoch : Ekonomie důvěry*
8. *Luděk Urban : Zásady společné obchodní politiky a důsledky jejich přijetí pro českou ekonomiku*
9. *Jan Ámos Víšek : Export z ČR do EU a mimo EU*
10. *Miloslav S. Vošvrda : On Martingale Diffusions in Financial Markets*
11. *František Turnovec :Flexible Integration and the Excessive Deficit Procedure in the EMU*
12. *Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček : Byl proces eliminace podniků ozdravnou procedurou pro české hospodářství konce 90. let?*
13. *Karel Půlpán: Hospodářský vývoj Španělska jako inspirace pro Českou republiku.*
14. *Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček : Ekonomicky racionální altruismus*
15. *Jiří Kameníček : Nástroje pro popis nestandardního ekonomického chování, aplikace teorie lidského kapitálu*
16. *Jiří Hlaváček : Redistribuce : projev lidských preferencí a společenských potřeb*
17. *Silvester van Koten: Transaction Cost Economics: Basic Concepts and Extensions*
18. *Hlaváček J., Hlaváček M.: Ekonomická racionalita donátora a důvěra k příjemci dotace*
19. *Vladimír Benáček , Víšek Jan Ámos: Determining Factors of Competitiveness of Trade and Specialization of Czech Industrial Sector before the EU Accession*
20. *Milan Sojka, Postkeynesovská teorie peněz, peněžní a úvěrová politika a postavení centrální banky*
21. *Milan Sojka, Alternativní scénáře transformační strategie československé ekonomiky na počátku 90. let a jejich teoretická východiska*
22. *František Turnovec, Economic Research and Education in the Czech Republic 1989-2000*
23. *Jiří Hlaváček , Michal Hlaváček : Petrohradský paradox*
24. *František Turnovec : Evaluation of National, Political and Institutional Influence in Consultation, Cooperation and Co-decision Procedures of the EU Decision Making*
25. *Karel Půlpán: Rakouský poválečný vývoj*
26. *Ondřej Schneider : European Pension Systems and the EU Enlargement*
27. *Martin Gregor: Mancur Olson redivivus, „Vzestup a pád národů“ a současné společenské vědy”*
28. *Martin Gregor: Mancur Olson's Addendum to New Keynesianism: Wage Stickiness Explained*
29. *Patrik Nový : Olsonova teorie hospodářského cyklu ve světle empirie: návrh alternativního metodologického přístupu*
30. *Ondřej Schneider: Veřejné rozpočty v ČR v 90. letech 20. století – kořeny krize*
31. *Michal Ježek: Mikroanalýza reformy českého důchodového systému*
32. *Michal Hlaváček: Efektivnost porřízení a předávání informace mezi privátními subjekty s pozitivně-externální vazbou*
33. *Tomáš Richter: Zástavní právo k podniku z pohledu teorie a praxe dluhového financování*
34. *Vladimír Benáček: Rise of an Authentic Private Sector in an Economy of Transition: De Novo Enterprises and their Impact on the Czech Economy*
35. *Tomáš Cahlík, Soňa Pokutová, Ctirad Slavík: Human Capital Mobility*
36. *Tomáš Cahlík, Jakub Sovina: Konvergence a soutěžní výhody ČR*
37. *Ondřej Schneider, Petr Hedbávný: Fiscal Policy: Too Political?*
38. *Jiří Havel: Akcionářská demokracie „Czech made“*
39. *Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček: K mikroekonomickému klimatu v ČR na začátku 21.století: kartel prodejců pohonných hmot? (případová studie)*
40. *Karel Janda: Credit Guarantees in a Credit Market with Adverse Selection*
41. *Lubomír Mlčoch: Společné dobro pro ekonomiku: národní, evropské, globální*
42. *Karel Půlpán: Hospodářský vývoj Německa jako inspirace pro Česko*

43. Milan Sojka: *Czech Transformation Strategy and its Economic Consequences: A Case of an Institutional Failure*
44. Luděk Urban: *Lisabonská strategie, její hlavní směry a nástroje.*
45. Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček: *Models of Economically Rational Donators*
46. Karel Kouba, Ondřej Vychodil, Jitka Roberts: *Privatizace bez kapitálu.*
47. František Turnovec: *Economic Research in the Czech Republic: Entering International Academic Market*
48. František Turnovec, Jacek W. Mercik, Mariusz Mazurkiewicz: *Power Indices: Shapley-Shubik or Penrose-Banzhaf?*
49. Vladimír Benáček: *Current Account Developments in Central, Baltic and South-Eastern Europe in the Pre-enlargement Period in 2002-2003*
50. Vladimír Benáček: *External Financing and FDI in Central, Baltic and South-Eastern Europe during 2002-2003*
51. Tomáš Cahlík, Soňa Pokutová, Ctirad Slavík: *Human Capital Mobility II*
52. Karel Diviš, Petr Teplý: *Informační efektivnost burzovních trhů ve střední Evropě*
53. František Turnovec: *Česká ekonomická věda na mezinárodním akademickém trhu: měření vědeckého kapitálu vysokoškolských a dalších výzkumných pracovišť*

